

ILMATORJUNTAYHDISTYKSEN JÄSENLEHTI

ILMATORJUNTA

ASELAJIN AMMATTI- JA JÄRJESTÖLEHTI

Tässä numerossa teemana:

IT012 – 10 vuotta

TEEMA: Annetaan miesten ja naisten kertoa itse! – asevelvollisena IT012-järjestelmällä

YHDISTYS: Ilmatorjuntayhdistyksen Vuosikokous järjestetään etäyhteydellä

PERUSLUKEMIA: Vahdinvaihto

KENTÄN KUULUMISIA: Nyt kerätään muistoja Lohtajalta!

01-2022

29.1.1940 neljä neuvostoliittolaista pommikonetta eksyi pahasti paluulennolla ja laskeutui Hauholle Iso-Roineen jäälle. Kun lentäjille ilmeni, että he olivat vihollisen alueella, kolme konetta nousi heti ilmaan ja neljäs, josta polttoaine oli loppumassa, jätettiin jäälle miehistön ahtautuessa muihin koneisiin. Ne selvisivät Viron puolelle. Sama DB-3 -konetyyppi ammuttiin alas neljä viikkoa aikaisemmin Koiviston Saarenpäässä.

Reservin luutnantti, emeritusprofessori Kaarle Nordenstreng
Kuvat: Kaarle Nordenstreng, Sota-arkisto

Potkurinlapa Koivistolta

Viiime syksynä Ilmatorjuntamuseon Helsinki-halli sai uuden näyttelyesineen 82 vuoden takaa: Koiviston Saarenpään linnakkeelta alas ammutun vihollispommittajan potkurinlavan. Talvisodassa alas ammutun pommittajan potkurinlapa kertoo paljon Suomen ilmatorjunnasta ja punailmavoimista.

Potkurinlapa on Neuvostoliiton Itämeren laivaston ilmavoimien 1. Lentorykmentin DB-3 -pommikoneesta. Lentorykmentti pommitti joulukuussa 1939 toistuvasti Suomenlahden satamia ja rannikkolinnakkeita. Saarenpään linnakkeessa toimi kenttätydennyspataljoona (Kt-Patl) 6, jonka komentajana oli 22.12.1939 lähtien isäni, kapteeni **Bertel Nordenstreng** (s. 1901).

Sotamuiston matka Koivistolta Hyrylään

Potkurinlapa on pommikoneesta, jonka linnake ampui alas joulun pyhinä 1939. Isäni toi sen rintamalta mukanaan. Hän näki pitkään painajaisunia siitä, miten Koivistolta peräydyttiin paukukupakkasella yöllä meren jäätä pitkin hiihtäen vihollisen piirityksen alla.

En koskaan osannut kysellä 1978 kuolleelta isältäni tarkemmin potkurinlavan alkuperästä ja kuljetuksesta. Voi kuitenkin päätellä, että henkensä kaupalla hiihtävä joukko ei turhaa lastia ottanut mukaansa. Historiaa arvostava isäni, jonka sotakoke-

Potkurinlapa on pommikoneesta, jonka linnake ampui alas joulun pyhinä 1939. Isäni toi sen rintamalta mukanaan.

mus alkoi Pohjan Poikien Viron-retkellä 1919, oli ilmeisesti päällikkönä katsonut, että tämä muistoesine on syytä tuoda kotiin kävi sodassa miten tahansa. Siksi hän oli kaivertanut lapaan "Koiviston Saarenpää 25.12.39." ja sen alkuperää kuvaavan symbolin.

Tämän artikkelin kirjoittaja vierellään eversti evp. Ahti Lappi ja tekniikan tohtori Carl Geust, jotka avustivat potkurinlavan tarinan rakentamisessa.

Potkurinlapa Sotamuseon varaston edessä Siikakankaalla.

Potkurinlapa päättyi sodan jälkeen perheemme kotiin Helsingin Munkkiniemeen. Se komeili makuuhuoneemme nurkassa niin kauan kuin asuimme Perustiellä. Kun 1964 muutimme Pohjois-Haagaan, se siirrettiin kesäasuntoomme Valkealan kirkolle. 1970-luvun alussa isäni – majuri evp – lahjoitti sen Upiniemen upseerikerholle, jonka oleskelutilassa se oli kerhon purkamiseen asti 2017.

Sen jälkeen tämä talvisodan ilmatorjunnan muistoesine oli Sotamuseon varastossa Ruoveden Siikakankaalla. Esitin 2020 Sotamuseon johtajalle **Harri Huuskolle** sen siirtoa näyttelytiloihin ja hän ehdotti sijoituspaikaksi Ilmatorjuntamuseota. Koronan viivytettyä asiaa vuodella potkurinlapa päättyi Hyrylään museonjohtaja **Esa Kelloniemen** myötävaikutuksella.

Linnakkeella alas ammuttu pommikone

Pommikone ammuttiin alas linnakkeen 40 mm:n *Vickers*-tykeillä 26.12.1939 (isäni potkurinlapan kaiverama päivämäärä on sitä edellinen). Linnakkeella oli *Canet*-rannikkopatteri sekä 37 ja 40 mm:n jaokset.

Alas ammutusta koneesta ei ole valokuvaa eikä sen hylystä muuta jälkeä kuin tämä potkurinlapa. Samantyyppinen DB-3-pommikone on ohessa kuvattuna 29.1.1940 sen jälkeen, kun se oli tehnyt onnistuneen pakkolaskun Iso-Roineen jäälle Hauholla ja kun sitä valmisteltiin siirtolentoa varten. Kuvat ovat Sota-arkistosta ja **Carl-Fredrik Geustin** teoksesta *Punailmavoimat talvisodassa* (Koala-Kustanus, Helsinki 2020).

Tässä konetyypissä oli M-85-tähtimoottorit (teholetaan 760 hv), jotka pyörittivät VFŠ-kiinteälapsia potkureita. Pudotetun koneen miehistönä olivat ohjaaja v.luutn. **Vasili Kulikov**, tähystäjä luutn. **Vitali Hohlov** ja kk-ampuja aliups. **Aleksei Zaharov**. Nämä on lueteltu Geustin teoksen 22-sivuisessa liitteessä ”Neuvostoilmavoimien henkilötappiot talvisodassa 1939–1940”.

Geustin mukaan Neuvostoliitto menetti talvisodassa eri syistä yhteensä 68 DB-3-pommikoneita: ilmataistelussa 34 kpl, ilmatorjunnan pudottamina 17 kpl ja onnettomuuksissa 17 kpl.

Suomen Ilmavoimat otti myöhemmin käyttöön viisi DB-3-pommikoneita, joista neljä vauriokorjausten jälkeen. Viides koneyksilö ”punainen 15” saatiin 29.1.1940 Iso-Roineen järven jäälle pakkolaskun tehneenä ja täysin ehjänä. Tämä DB-3-pommikone ehdittiin vielä talvisodan aikana ottaa Ilmavoimien käyttöön.

Talvisodan sotapäiväkirjojen kertomaa

Varsin laaja selostus asiasta löytyy Saarenpään linnakkeen toimintakertomuksesta 1939–40, jonka on laatinut ”eversti **Lyytisen** käskystä kiireellisesti huhituussa 1940 Maj. **M.J. Miettinen**”. Sen luvussa ”Ilmahyökkäykset linnaketta vastaan” kerrotaan, että joulukuun puoliväliin saakka linnake sai elää melko rauhassa – ilmeisesti siksi että vihollinen pyrki saamaan sen haltuunsa vahingoittumattomana. Tilanne muuttui 18.12., jolloin alkoi ”ilmeisesti Iken täy-

Täysin kunnossa olevaa DB-3 valmistellaan siirtolennolle Valtion Lehtokonetehtaalle Tampereelle.

dellisen tuhoamiseen pyrkivä, valtava ilmavoimien (pommi- ja hävittäjäkoneiden) rynnistys linnaketta vastaan, joka jatkui, kolme lentotoimintaan täysin sopimatonta päivää lukuunottamatta, yhtäjaksoisesti joulukuun loppuun saakka". Teksti jatkuu:

"Suurimmat pommimäärät pudotettiin 21., 25., ja 26.12., jolloin linnakkeelle satoi kunakin päivänä suuria räjähtäneitä pommeja 150–250 kpl. Yhteensä lienevät pommikoneet heittäneet joulukuun loppuun mennessä n. 1100–1200 räjähtänyttä suurta pommia. Tähän lukuun eivät sisälly pienet palo- y.m. pommit, joita heitettiin useita kymmeniä kerrallaan."

"Tämän valtavan pommimäärän aikaansaamat miehistötappiot olivat suhteettoman pienet (1 kaatunut kk-luodista ja 2 lievästi haavoittunutta). Linnakkeen aseistukselle ne eivät aiheuttaneet mitään vaurioita. Sen sijaan ne tuhosivat jälleen yhden järjän patterin miehistösuojan täydelleen."

"Pudotettuun pommimäärään nähden olivat tappiot aivan minimaaliset. Se johtui useammastaakin seikasta. Linnakealue oli laaja ja se salli hajoitaa kiinteät lkeen laitteet laajalle alueelle. Miehistö ja siirrettävä aseistus ja kalusto voitiin sijoittaa aivan hajalle. Kaivautuminen (yksityiset miehet kukin kuopassaan) osoittautui onnistuneeksi. Maaperä oli

hiekkaa, jossa käytettyjen hidassytyttimisten pommi-sirpalevaikutusta ei sanottavasti esiintynyt."

"Tärkeänä tekijänä pieniin tappioihin oli myös lkeen it-aseistuksen vaikutus. C-ptri ja 40 mm. jaokset hajottivat usein pommimuodostelmat ennen niiden saapumista pommien pudotusetäisyydelle, pakottivat ne lentämään ja pudottamaan pomminsa korkealta (selkeällä säällä 3000–4000 m) sekä tekivät pommitukset epätarkoiksi. Useat pommilastit oli koneiden pakko heittää suorastaan mereen. Näin ollen oli lkeen ilmatorjuntatykistön merkitys saaren suojana huomattavasti suurempi kuin mitä sen viholliselle aiheuttamien kalustomenetysten nojalla voisi päätellä. It-tykistö pudotti varmasti vain yhden SB-tyyppisen pommikoneen 26.12. ja sen lisäksi oli 2–3 epävarmaa tapausta. Omien hävittäjien suojaa ei lke saanut."

Jälkisanat: Tätä henkilökohtaista historiaa selvittäessäni tutustuin **Ahti Lappiin**, jonka kautta kiinnostuin nykyisestä ilmapuolustuksesta ja HX-hankkeesta. Päädyin jälkimmäisen kriticokksi; kts. esitykseni // *ilmavoimien Viestikillassa* 21.5.2021 ja puheenvuoroni *Suomen Kuvalehdessä* 10.6.2021 kotisivullani <https://sites.tuni.fi/kalle/puheita-ja-kirjoituksia/>. ■